

Informacinis pranešimas

iš ES narkotikų stebėsenos agentūros Lisabonoje

2022 M. EUROPOS NARKOTIKŲ VARTOJIMO PAPLITIMO ATASKAITA. PAGRINDINIAI AKCENTAI Pasibaigus COVID-19 pandemijos ribojimams, narkotikų pasiūla ir vartojimas atsigauna

(2022 m. birželio 14 d., LISABONA — **[EMBARGAS iki 11.00 val. Vidurio Europos laiku, 10.00 val. Lisabonos laiku]**) Staigus narkotikų pasiūlos ir vartojimo atsigavimas po COVID-19 pandemijos ribojimų – tai vienas iš svarbiausių aspektų, kurį šiandien akcentavo **ES narkotikų agentūra (EMCDDA)** pristatydama **2022 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaitą: Tendencijos ir pokyčiai** ⁽¹⁾. Ataskaitoje pateikiama naujausia su narkotikais susijusios situacijos Europoje apžvalga, nagrinėjamos ilgalaikės tendencijos ir kylančios grėsmės. Šiuo metu, kai tarptautinė situacija kelia naujų iššūkių, ataskaitoje taip pat nagrinėjama, kaip pasauliniai įvykiai gali paveikti su narkotikais susijusių problemų Europoje dinamiką ateityje.

Metinėje apžvalgoje aprašoma, kaip toliau Europoje kinta su narkotikais susijusios problemos ir kaip inovacijos keičia narkotikų rinką. Narkotikų prieinamumas visoje ES tebėra didelis (kai kuriais atvejais, pvz., kokaino, viršija prieš pandemiją buvusį lygį), ir rinkoje vis dar aptinkama stiprių ir pavojingų medžiagų. Ataskaitoje taip pat pabrėžiama didėjanti kanapių produktų įvairovė ir didėjanti sintetinių narkotikų gamyba Europoje.

Taip pat, yra požymių, kad narkotikų vartojimas grįžta į prieš pandemiją buvusį lygį. Pavyzdžiui, nuotekų tyrimai rodo, kad 2020–2021 m. kai kuriuose miestuose padidėjo kokaino, kreko, amfetamino ir metamfetamino vartojimas ⁽²⁾. Kadangi visoje Europoje apribojimai dėl COVID-19 pandemijos buvo sušvelninti, panašu, kad priklausomybių dėl narkotikų vartojimo gydymas ir kitos paslaugos pradėtos teikti įprastine tvarka, išlaikant kai kurias novatoriškas paslaugų teikimo praktikas, kurios buvo taikomos karantino metu (e. sveikatos paslaugos, medicinos paslaugos telefonu).

Už vidaus reikalus atsakinga Europos Komisijos narė Ylva Johansson pareiškė: „Nuolatinė eskalacija apie sintetinių narkotikų gamybą ES rodo, kad organizuotos nusikalstamos grupės nepaliaujamai stengiasi pasipelnyti iš neteisėtos prekybos narkotikais, keldamos pavojų visuomenės sveikatai ir saugumui. Ypatingą susirūpinimą kelia tai, kad Europos ir tarptautinių nusikalstamumo tinklų partnerystė Europoje lėmė rekordinį kokaino prieinamumą ir pramoninio masto metamfetamino gamybą Europoje. Dėl to, gali padidėti šių narkotikų vartojimas ir jų sukeliama žala. ES ir jos valstybės narės toliau kovos su šiomis augančiomis grėsmėmis bendradarbiaudamos ir besivadovaujant ES prioritetams prieš nusikalstamumą ir narkotikų bei saugumo strategijomis.“

EMCDDA direktorius Alexis Goosdeel pridūrė: „Iš šios ataskaitos galima suformuluoti vieną pagrindinę mintį: *bet kur, bet kas, bet kam* (angl. *Everywhere, Everything, Everyone*). Senai žinomi narkotikai niekada nebuvo taip prieinami ir vis dar naujų stiprių medžiagų aptinkama. Šiandien beveik bet kas, kas turi psichoaktyviųjų savybių, gali būti narkotikais, nes ribos tarp teisėtų ir neteisėtų medžiagų yra neryškios, ir kiekvienas gali būti paveiktas tiesiogiai ar netiesiogiai, nes su narkotikais susijusios problemos paaštrina daugumą kitų svarbių sveikatos ir socialinių iššūkių, su kuriais šiandien susiduriame. Ši ataskaita skelbiama tokiu metu, kai svarbiausi pasauliniai įvykiai paliečia visas mūsų gyvenimo sritis. Analizuojant dabartines tendencijas ir kylančias grėsmes, ataskaitoje nagrinėjama, kaip šie pokyčiai gali turėti įtakos Europos narkotikų problemoms ateityje. Esu tvirtai įsitikinęs, kad su narkotikais susijusius sudėtingus politikos klausimus galime išspręsti tik jei savo atsakomąsias priemones pagrįsime subalansuotu ir įrodymais pagrįstu problemos supratimu“.

Pavojingų naujų psichoaktyviųjų medžiagų ir toliau daugėja – didžiausias dėmesys skiriamas katinonams

Naujų psichoaktyviųjų medžiagų (NPS) Europoje ir toliau daugėja, po vieną per savaitę, ir tai kelia pavojų visuomenės sveikatai. 2021 m. per **ES ankstyvojo perspėjimo sistemą (APS)** pirmą kartą pranešta apie 52 naujas psichoaktyvias medžiagas, tad bendras EMCDDA stebimų NPM skaičius pasiekė 880. 2021 m. pirmą kartą pranešta apie 6 naujus **sintetinius opioidus**, 6 **sintetinius katinonus** ir 15 naujų **sintetinių kanabinoidų**. Šiandien, minint 25-ąsias šio tinklo veiklos metines, skelbiama nauja ataskaita apie pasiekimus per APS ⁽³⁾.

2020 m. Europoje buvo konfiskuotas rekordinis naujų psichoaktyviųjų medžiagų kiekis (27 ES valstybėse narėse, Turkijoje ir Norvegijoje) – iš viso 6,9 tonos (41 100 konfiskavimo atvejų). Tarp konfiskuotų medžiagų 3,3 tonas sudarė sintetiniai katinonai, kurie dažnai parduodami kaip žinomų stimuliantų (pvz., kokaino, MDMA) pakaitalai. Po įvestų sintetinių katinonų kontrolės priemonių Kinijoje, dauguma šių medžiagų dideliais kiekiais 2020 m. į Europą buvo atgabenta iš Indijos, o tai tikriausiai atspindi rinkos prisitaikymą prie teisinių kontrolės priemonių ir tiekimo sutrikdymų. 2021 m. pabaigoje EMCDDA stebėjo 162 sintetinius katinonus, kurie tapo antra didžiausia stebimų NPS kategorija po sintetinių kanabinoidų (jų kategorijoje stebimos 224 medžiagos). Užregistruotų sintetinių katinonų kontrabanda į Europą ir pranešimai apie su jų vartojimu susijusias problemas (pvz., apsinuodijimus) paskatino imtis naujų atsakomųjų veiksmų. 2021 m. buvo įvertinta dviejų sintetinių katinonų **3-MMC ir 3-CMC** rizika ir Europos Komisija pasiūlė jas kontroliuoti visoje ES.

Kanapės — naujaisi pokyčiai, susiję su populiariausiu neteisėtu narkotiku Europoje

Pokyčiai, susiję su kanapėmis, kelia naujų iššūkių, kaip šalys reaguoja į dažniausiai Europoje vartojamą neteisėtą narkotiką. Kanapių produktai tampa vis įvairesni, įskaitant ekstraktus ir vartojamus produktus (su dideliu THC kiekiu) ir CBD produktus (su mažu THC kiekiu). Europos kovos su kanapėmis politika taip pat kinta, politikos aprėpčiai palaipsniui plečiantis. Be to, neskaitant kontrolės priemonių dėl nelegalių kanapių, dabartinė politika apima kanapių, skirtų vartoti medicininiais ir kitais tikslais.

2020 m. vidutinis THC kiekis derivoje siekė 21 proc., t. y. beveik dvigubai daugiau nei džiovintose kanapėse (11 proc.), tai pakeitė pastaraisiais metais stebėtą tendenciją, kai džiovintos kanapės paprastai buvo stipresnės. Tai atspindi rinkos naujoves, dėl derivos gamintojų, dažniausiai iš ne ES, reagavimo į konkurencingą džiovintų kanapių gamybą Europoje. Ataskaitoje taip pat pabrėžiamas susirūpinimas dėl neteisėtų kanapių produktų klastojimo su sintetiniais kanabinoidais, kurie gali būti labai stiprūs ir toksiški. Vartotojai, kurie mano, kad įsigijo natūralius kanapių produktus, gali nežinoti, kad produkte yra sintetinių kanabinoidų ir kad jiems kyla didesnė rizika sveikatai.

Didėjančios narkotikų gamybos, kontrabandos ir prieinamumo požymiai Europoje

2020 m. sunaikinta daugiau nei 350 nelegalių narkotikų gamybos laboratorijų, įskaitant kai kurias stambaus masto kokaino, metamfetamino ir katinono gamybos vietas. Naujausia analizė rodo, kad kokaino prieinamumas Europoje tebėra didelis, o tai kelia daugybę pavojų sveikatai. 2020 m. ES konfiskuotas rekordinis 213 tonų kokaino kiekis (2019 m. – 202 tonos) ir 23 laboratorijos buvo panaikintos (2019 m. – 15 laboratorijų) ⁽⁴⁾.

Amfetamino prieinamumas taip pat didelis ir gali didėti toliau. 2020 m. ES valstybės narės konfiskavo rekordinį – 21,2 t (2019 m. – 15,4 t) kiekį amfetamino ir 78 amfetamino laboratorijos buvo panaikintos (2019 m. – 38).

Ataskaitoje nurodoma, kad Europoje uždaroma vis daugiau vidutinio ir didelio masto metamfetamino gamybos objektų. Dėl šių pokyčių kyla platesnio prieinamumo rizika ir galimas didesnis vartojimo mastas.

2020 m. panaikintų MDMA laboratorijų skaičius (29) išliko gana stabilus. Be to, buvo sunaikinta 15 katinonų gamybos vietų (2019 m. – 5) ir konfiskuota 860 kg prekursorių katinono gamybai (2019 m. – 438). 2020 m. ES taip pat buvo sunaikintos rečiau pasitaikančios nelegalios laboratorijos, gaminančios heroiną, ketaminą, GBL ir DMT.

Pagrindinis ataskaitoje iškeltas klausimas – ar tamsiojo interneto (angl. *darknet*) rinka patiria nuosmukį. Atrodo, kad veiklą šiose rinkose paveikė įvairūs veiksniai (pvz., teisėsaugos veikla, pristatymo problemos, sukčiavimas).

2021 m. pabaigoje apskaičiuota, kad pajamos smarkiai sumažėjo ir siekė beveik 30 000 EUR per dieną (palyginti su 1 mln. EUR per dieną 2020 m.). Panašu, kad socialinei žiniasklaidai ir pranešimų siuntimo programėlėms yra teikiama pirmenybė kaip saugesniam ir patogesniam tiekimo šaltiniui, todėl išryškėja būtinybė imtis veiksmų šioje srityje.

Poreikis plėsti gydymo ir žalos mažinimo paslaugų mastą

Šiandien paskelbtoje ataskaitoje pabrėžiama, kad Europoje reikia didinti švirkščiamųjų narkotikų vartotojų gydymo ir žalos mažinimo paslaugų mastą. 2020 m. tik **Čekija, Ispanija, Liuksemburgas ir Norvegija** pranešė įgyvendinusios Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) 2020 m. tikslą vienam asmeniui, kuris švirkščiasi narkotikus, suteikti 200 švirkštų per metus ir taikyti pakaitinį gydymą opioidais 40 proc. didelės rizikos opioidų vartotojų, apsaugančiu nuo perdozavimo. Apskaičiuota, kad 2020 m. ES buvo 1 mln. didelės rizikos grupėi priskiriamų opioidų vartotojų ir 514 000 buvo taikomas pakaitinis gydymas opioidais, taigi bendra gydymo aprėptis siekė 50 proc. Vis dėlto, tarp šalių esama didelių skirtumų ir daugelyje ES valstybių narių gydymo paslaugų vis dar suteikiama nepakankamai.

Švirkščiamųjų narkotikų vartojimas siejamas su rimtomis sveikatos problemomis, pvz., infekcinėmis ligomis, perdozavimu ir mirties atvejais. Nors heroino švirkštėjimas mažėja, vis didesnį susirūpinimą kelia įvairesnių medžiagų, įskaitant amfetaminų, kokaino, sintetinių katinonų, su receptu išrašomų opioidų ir kitų vaistų, švirkštėjimas.

2020 m. ES dėl perdozavimo, susijusio su neteisėtų narkotikų vartojimu, mirė maždaug 5 800 asmenų. Dauguma šių mirčių buvo susijusios su kelių narkotikų vartojimu – paprastai tai yra neteisėtų opioidų, kitų neteisėtų narkotikų, vaistų ir alkoholio deriniai ⁽⁵⁾. Kartu su dideliu kokaino prieinamumu Europoje, iš pranešimų spręstina, kad krekto vartojimas gali būti didėjantis, jau ir dabar vis daugiau miestų ir šalių pastebi jo vartojimą tarp pažeidžiamų narkotikų vartotojų. Dažniausiai krekas rūkomas, bet gali būti švirkščiamas, ir dėl to siejamas su platesne sveikatos ir socialine žala (pvz., infekcinėmis ligomis ir smurtu). Ilgalaiškės tendencijos rodo, kad 2020 m. dėl krekto vartojimo problemų Europoje gydymą pradėjo apytiksliai 7 000 asmenų, trigubai daugiau nei 2016 m.

Tarptautinė situacija: nauji iššūkiai ir galimos grėsmės

Su narkotikais susijusioms problemoms Europoje įtakos gali turėti tarptautiniu mastu vykstantys pokyčiai. Šiandien paskelbtoje ataskaitoje nagrinėjami paskutiniu metu vykstantys pokyčiai **Afganistane** ir **Ukrainoje** ir galimas jų poveikis su narkotikais susijusiai sričiai. Nors dar per anksti vertinti visą šių įvykių poveikį, situacijos stebėseną bus reikalinga politikos formavimui ir atsakomosioms priemonėms.

Nepaisant 2022 m. Talibano nustatyto draudimo gaminti, parduoti ir gabenti neteisėtus narkotikus **Afganistane**, aguonos, atrodo, ir toliau auginamos. Dėl dabartinių šalies finansinių problemų pajamos iš narkotikų gali tapti svarbesniu pajamų šaltiniu, todėl gali padidėti heroino kontrabanda į Europą. Kitas svarbus klausimas – ar Europa taps Afganistane gaminamo metamfetamino vartotojų rinka. Europos gamintojai šiuo metu šį narkotiką tiekia ES rinkai. Vis dėlto, neseniai taip pat atkreiptas dėmesys į didelio masto metamfetamino gamybą iš efedros **Afganistane** ir padidėjusį šio narkotiko konfiskavimo atvejų skaičių kai kuriuose gerai žinomuose heroino kontrabandos keliuose.

Karas **Ukrainoje** dar labiau padidino neužtikrintumą dėl situacijos, susijusios su narkotikais, Europoje. Asmenys, kuriems Ukrainoje taikomas priklausomybės nuo narkotikų vartojimo gydymas, sudarys nedidelę prieglobsčio ES ieškančių asmenų dalį. Šiems asmenims reikės užtikrinti gydymo tęstinumą ir teikti paslaugas, atsižvelgiant į specifinius jų poreikius ir kalbą. Apskritai tikėtina, kad nuo konflikto bėgantys asmenys patyrė stiprų psichologinį stresą, dėl kurio jie galimai tapo labiau pažeidžiamais piktnaudžiavimo medžiagomis problemoms. Karas taip pat galėjo lemti prekybos maršrutų pokyčius, nes nusikaltėliai naudojami pažeidžiamomis vietomis arba vengia paveiktų teritorijų.

EMCDDA valdybos pirmininkas Franz Pietsch padarė išvadą: „Šiandien paskelbtoje ataskaitoje pateikiama strateginė ir visapusiška su narkotikais susijusios situacijos Europoje ir jos poveikio visuomenės sveikatai ir saugumui apžvalga. Tai labai svarbus šaltinis padedantis politikos formuotojams ir specialistams su narkotikais susijusioje srityje pagerinti pasirengimą ir atsako priemones. Šią savaitę minimos 25-osios ES ankstyvojo

perspėjimo dėl naujų psichoaktyviųjų medžiagų sistemos metinės. Kadangi vis dar atsiranda naujų psichoaktyviųjų medžiagų, reikia labiau remti nacionalines ankstyvojo perspėjimo sistemas ir teismo ekspertizės bei toksikologinius tyrimus, kad būtų galima jas geriau aptikti ir reaguoti į kylančias grėsmes bei apsaugoti visuomenės sveikatą.“

(¹) 2022 m. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita (25 kalbos) — https://www.emcdda.europa.eu/edr2022_en
Nacionaliniai duomenys, kuriais grindžiama ataskaita (2022 m. statistikos biuletenis) — https://www.emcdda.europa.eu/data/stats2022_en. Remiantis 2020 m. ir, jei yra, 2021 m. duomenimis, ataskaitoje aprašoma su narkotikais susijusi situacija iki 2021 m. pabaigos.

(²) https://www.emcdda.europa.eu/news/2022/2/latest-wastewater-data-reveal-drug-taking-habits-75-european-cities_en

(³) https://www.emcdda.europa.eu/publications/rapid-communication/update-eu-early-warning-system-2022_en

(⁴) Naujausios ES kokaino ir metamfetamino rinkos analizės – https://www.emcdda.europa.eu/publications/eu-drug-markets_en

(⁵) EMCDDA mini kovos su narkotikais gaires — https://www.emcdda.europa.eu/publications/health-and-social-responses-a-european-guide_en